

alimara

Revista de Treball Social

Època 5 / **número 57** / Desembre 2012

Consell de
Mallorca

Núm 57

Època 5. Desembre 2012

Edita: Institut d'Afers Socials
Consell de Mallorca

Coordinació i redacció:
Servei de planificació i documentació.
General Riera, 67
07010 Palma

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió
dels seus autors.

L'acolliment familiar dins una actuació ecològica i comunitària en l'atenció a la infància

Manuel Gordo Sevilla

Cap del Servei de Menors i Família

La família en la societat actual

La millor manera d'acostar-se a la comprensió de la situació de la infància i l'adolescència és la d'intentar comprendre la situació de la família dins el nostre context social. Som conscients que la família, encara ara, és el context privilegiat per a la maduració, socialització i creixement personal dels nins i adolescents.

Una de les característiques més significatives, en el nivell que ens ocupa, de la societat actual és "l'atomització". Els grups humans pateixen des de fa anys un llarg procés de desestructuració i la família ha anat rompent els seus lligams culturals i afectius, dividint-se i allunyant-se els seus components. La família actual (família nuclear) continua el procés "disgregador" presentant-nos, dins uns percentatges realment preocupants, l'individu com un personatge cada vegada més aïllat.

Hem passat en 100 anys d'una societat semirural a una postindustrial; i d'una visió dels nins/adolescents com a força de treball, garantia de sosteniment de l'estatus social i patrimonial, a una visió de l'acció parental centrada en el desenvolupament dels fills com a individus, al marge de les necessitats del grup familiar (els fills com a càrrega i obligació per als pares).

D'altra banda, la família tradicional ha tengut un paper de socialització bàsica, manteniment de l'estabilitat i continuïtat davant dels canvis. Suavitza els impactes que provocaven els canvis socials, facilitant un marc de seguretat i adaptació.

En la societat contemporània, el matrimoni i la família s'allunya de les funcions de transmissió patrimonial, es concentra en nuclis més reduïts, cada vegada més allunyats dels pares i parents, i s'alimenta d'una important càrrega afectiva (que abans no tenia). Els fills troben en aquest context afectiu els recursos per al seu desenvolupament personal, la pròpia identitat individual i la protecció necessària davant la deshumanització del nou context social.

En l'evolució de la família dins el nou context social es veu amb claredat com l'increment de la mobilitat geogràfica debilita les relacions de parentiu. Això provoca noves dificultats a nivell d'identitat personal, pròpia valoració i estatus. De fet, es tendeix a substituir la identificació com a membre d'un grup familiar pel reconeixement que aporta l'estatus econòmic, professional, ... Com menys favorable és el medi urbà per a les relacions humanes, més falta de comunicació tenen els individus en el marc de la vida quotidiana i més es refugien les persones dins el petit grup domèstic.

Però, què passa quan la família es disgrega fins a la unitat monoparental? Quan es desfà i reconstrueix en formacions diferents sense pretensió d'estabilitat?

En aquest context, on no disposem d'un grup familiar que garanteixi la nostra estabilitat i ens porti identitat i futur; on la comunitat ja no existeix com entitat que ens imposa unes pautes de conducta al temps que ens aporta un sentit de pertinença, la vida quotidiana dels individus aïllats i/o que no tinguin un important estatus cultural i econòmic es fa francament difícil. El desenvolupament dels nins dins aquest medi acarà unes dificultats extraordinàries que, sovint, deriven en conductes compulsives, de satisfacció immediata, sense nord ni motivació clara.

D'altra banda, les regles anteriors que regulaven la vella família (estabilitat del nucli conjugal i complementarietat entre els cònjuges dels rols instrumental i expressiu que orienten la socialització dels fills) ja no serveixen. És per això que s'experimenten noves regles familiars improvisades, que es rectifiquen continuament sobre la marxa. I, atès que aquestes regles no són estables, vivim un estat d'anomia familiar. És per això que es parla de crisi.

Així, la major part dels episodis de conflictivitat, tensió o estrès familiar que es donen en el moment actual s'articulen al voltant d'aquestes tres àrees:

a) Unió en parella:

Els conflictes de parella són la principal causa de tensió familiar, que, de vegades, degenera en crisis agudes d'imprevisibles conseqüències, entre les que hi podem assenyalar els episodis de violència domèstica. I sense arribar aquí, la permanent renegociació de les regles de la relació sol ser motiu de friccions interminables que sovint la duen a una ràpida dissolució, de fet o de dret.

b) Filiació:

El segon camp on s'expressa la crisi familiar és el que fa referència a la funció d'educar i criar els fills; qüestió cada vegada més rellevant. En aquest tema ens trobem amb tres grans conflictes:

- i. la difícil conciliació entre la vida laboral i familiar;

- ii. l'inadequat compliment de la responsabilitat educadora en molts d'àmbits familiars (no només els que estan romputs o desestructurats);
- iii. la difícil emancipació juvenil.

c) L'envelliment:

La cada vegada major longevitat de les persones, l'envelliment de la població enfrontada a la minva de la natalitat, juntament amb l'aïllament i magror de les actuals estructures familiars, afegeix un altre factor de conflicte i responsabilitat que provoca noves pressions i tensions dins l'estructura familiar.

Tot això es potencia dins la societat urbana, en la qual l'individu es troba amb menys referències i més desorientat.

En aquest context, les intervencions dirigides a la infància han de tenir com a objectiu general millorar la qualitat de vida de la nostra població infantil.

Elements que presenta, en aquest tema, la nostra realitat social:

- ✓ La baixada de la natalitat.
- ✓ La nova autonomia del nin (nous aprenentatges, noves tecnologies).
- ✓ La nova socialització: fora del marc familiar.
- ✓ Les noves necessitats d'atenció i guarda (transformació de la família, nous rols home-dona, etc.).

Vist això, guanyen rellevància les següents necessitats socials:

- ✓ Reubicar els pares davant els nins. Cada dia és més evident la necessitat de dotar els pares d'una nova visió de les necessitats dels seus fills, de les seves responsabilitats, així com dotar-los de pautes i recursos educatius adaptats a la nova realitat social i educativa.
- ✓ Resituar la infància: necessita un nou espai (urbanisme, temps lliure, convivència, creació, etc.).
- ✓ Reconèixer el nin com a valor que ens revaloritza a tots.
- ✓ La imprescindible compatibilització de la vida familiar i laboral.

El marc idoni per a aquestes actuacions

Aquestes necessitats només es poden treballar amb eficiència en el seu marc natural: context familiar i comunitari.

És innegable el valor del medi en un procés de desenvolupament educatiu, sobretot en la primera infància.

Per altra banda, és comunament acceptat que és en la comunitat "on es pot dur a terme, amb més eficàcia, el model d'intervenció preventiva que tendeix a reduir les problemàtiques psicosocials que incideixen negativament en el menor, la identificació ràpida de nins en situació hipotètica de conflicte i que, per últim, dugui a terme una intervenció especialitzada quan el conflicte social sigui patent"¹.

Les polítiques integrals que reclama l'ordenament jurídic nacional i internacional cerquen una doble finalitat:

¹ *Infancia y salud*, núm. 4. Pàgina 9

- ✓ per una banda, el tractament de la infància com a "grup social" i l'establiment de les garanties necessàries, dins l'àmbit de la comunitat, per a l'exercici dels seus drets, i
- ✓ per altra, la prevenció de les situacions de desprotecció.

S'ha de superar la concepció del menor com a objecte d'una jurisdicció especial, d'una política d'infància dirigida únicament als nins amb problemes.

Com definiríem una política global per a la infància?

Amb aquest concepte ens referim a una estructura d'actuació interdisciplinària i integradora dels diferents àmbits on es mou la infància.

Es tracta, doncs,

- ✓ D'una acció concertada de tota l'estructura.
- ✓ Dirigida als menors com a col·lectiu social.
- ✓ Desenvolupada a l'àmbit local.
- ✓ Que pretén reforçar i desenvolupar l'estat de normalitat.

Es tracta de treballar en l'estructuració i desenvolupament comunitari; en la generació de "noves tribus".

I per això és importantíssima la definició i el paper de l'escola dins la comunitat. L'escola és un espai privilegiat per treballar tot l'anterior ja que allà hi conflueixen la majoria dels agents socials, especialment pares i fills.

Es necessita, per tant, una coordinació de voluntats de totes les institucions.

Característiques bàsiques de la intervenció desitjable²

a) Hem de superar el model assistencial:

- ✓ Que s'oblida de la majoria de la població.
- ✓ Que incideix bàsicament sobre els símptomes provocant dependència en els usuaris.
- ✓ Que presenta els professionals com a solucionadors, reparadors de mancances.
- ✓ Que actua des de les demandes sense prestar suficient atenció a la prevenció i desenvolupament de processos d'autonomia.
- ✓ On és freqüent que falti la més mínima coordinació (diferents equips atenent a un únic usuari sense que hi hagi un professional de referència).

b) El concepte de XARXA és la clau en la nova perspectiva de l'atenció comunitària (definim la xarxa com la dimensió estructural del reforç social i la socioestructura on tenen lloc les transaccions de reforç).

² VILLALBA QUESADA, Cristina: "Redes Sociales". Intervenció Psicosocial, 1993. Vol. II, núm. 4, pàg 69-85.

Es tracta de valorar i reforçar els sistemes d'ajuda natural de les persones i els grups.

El desenvolupament de les polítiques comunitàries i la intervenció dels professionals estaran dirigides, en primer lloc, a la potenciació de les estructures socials integradores allà on existeixin i a la generació de noves estructures socials on aquestes no existeixin o siguin ineficaces.

L'acolliment familiar com a instrument d'intervenció comunitària

Les polítiques de protecció a la infància cerquen desenvolupar i/o adaptar els recursos a les noves necessitats dels infants i de les seves famílies. L'acolliment familiar és un recurs social que respon a uns principis d'individualització i normalització.

Entenem l'acolliment familiar com una mesura de protecció dels menors que té per objectiu principal oferir-los un context familiar normalitzat que preservi, fins on sigui possible i recomanable, el contacte amb els seus pares.

És important assenyalar que l'acolliment familiar pretén ser una alternativa complementària a la família del menor. Inclou el menor i la família acollidora, així com la família biològica del menor.

És una oportunitat que té el menor de sortir d'una història de dificultats i fracassos amb els seus pares. El nostre treball va encaminat a restaurar, ajudar, reparar i donar oportunitats a aquests nins dins el context d'una nova família i conservant la relació amb els seus pares.

Les nostres actuacions han de partir de la premissa que aquestes famílies no han pogut desenvolupar els mecanismes necessaris per oferir un procés de creixement adequat als seus fills/es, però entre ells s'han desenvolupat uns vincles afectius que fan que, molts d'ells, tan sols puguin acceptar una nova família si se'ls ofereix la possibilitat de mantenir el contacte amb els seus progenitors.

El nostre punt de mira és el menor. El dret del nin/a és créixer dins la seva família; però quan no és possible, tenim l'obligació de mantenir la relació del nin/a amb els seus pares biològics, sempre que sigui positiva per al menor i que es donin les garanties bàsiques.

Aquesta situació, que permet compartir dues famílies, fa necessari un important treball amb la família biològica, així com una correcta formació, valoració i suport a les famílies acollidores.